

Toespraak herdenking bij de Indiëplaquette

Door de Voorzitter van de Tweede Kamer, Khadija Arib

14 augustus 2020

Dames en heren,

Allereerst wil ik Erry Stoové bedanken voor zijn mooie woorden.

U heeft ervoor moeten kiezen om deze jaarlijkse herdenking - vanwege het coronavirus - op een sobere manier te organiseren.

De aangesloten commissies, de dragers van deze herdenking, kunnen slechts op afstand (via de livestream) meekijken, terwijl ze er zo onlosmakelijk bij horen.

En dan is het ook nog uw laatste herdenking in de functie van voorzitter, een rol die u de afgelopen jaren met zoveel verve en liefde heeft vervuld. Elk jaar belichtte u op deze plek een ander thema, zoals dit jaar 'van zwart-wit naar kleurrijk'.

Maar de onderliggende missie die u en het comité drijft, blijft altijd hetzelfde.

Dat we nóóit mogen vergeten waartoe oorlogen kunnen leiden.

En dat we daarom de verhalen uit die donkere tijd, levend moeten houden en doorvertellen.

Om de doden te eren, om de overlevenden recht te doen.

Maar zeker ook om de navolgende generaties ervan bewust te maken dat het opnieuw kan gebeuren.

Zoals dit verhaal, van Helen Colijn. Het is op een vroege decemberavond in 1943, als de Nederlandse Helen Colijn, op dat moment gevangene in het kamp Palembang op Sumatra, haar jurk tevoorschijn haalt die ze onder haar brits bewaart voor de bevrijding.

Ze is blij dat ze hem nog niet geruild heeft tegen een 'lombok'; de Spaanse peper waarin veel vitamine C zit.

Ook de andere vrouwen en kinderen uit het kamp, broodmager en schamel gekleed, hebben zich voor de gelegenheid een beetje opgedoft met wat er voor handen is.

De één heeft een takje groen in het haar gestoken, de ander draagt vuurrode lippenstift waarbij haar bleke gezicht extra oplicht.

De jongens met gekamde haren, de meisjes met een geïmproviseerd lint erin.

Want er is een concert.

De afgelopen dagen heeft een groep vrouwen, waaronder Helens beide zussen, gerepeteerd onder leiding van twee vrouwen uit het kamp met een muzikale achtergrond.

De vrouwen zijn op het idee gekomen om passages uit symfonische muziek te arrangeren voor vrouwenstemmen.

In een kokendhete schuur, de enige plek in het kamp waar niemand ze kon horen hebben ze dat ingestudeerd.

Vanavond zullen ze hun stemmen laten horen

Helen schrijft in haar boek *De kracht van een lied* het volgende.

‘Heel zacht, als door een mist, zweefden de eerste maten van Dvoraks Largo door het kamp.

De muziek nam toe in sterkte.

Eén van de alten zette een solo in.

Was het de warme zangstem van de dirigente?

De muziek zwol aan tot haar eerste juichende crescendo.

Ik kreeg er kippenvel van.

Ik had nog nooit zoiets moois gehoord.

Het was geen vrouwenkoor dat liederen zong.

Het was ook geen orkest.

Het was muziek die uit de hemel kwam, een wonder van god gegeven in dit gruwelijke kamp.’

Er zullen nog een aantal van deze bijzondere concerten plaatsvinden, die de gevangenen vrouwen en kinderen voor even optillen uit de dagelijkse ellende van honger, appèls in de brandende zon, en ziekte.

Totdat er aan het eind van de oorlog, teveel koorleden zijn gestorven door de ontberingen.

Ook de dirigente overleeft het niet.

Helen en haar zussen maken de bevrijding uit het kamp gelukkig wel mee, ze overleven ternauwernood.

Ze vinden ook hun moeder terug die op een andere plek geïnterneerd was.

Zonder hun vader, die het niet heeft gered, immigreren ze naar Californië. Daar pakken ze hun leven op, en spreken ze nauwelijks over hun nare ervaringen.

Het welbekende Indische zwijgen.

Maar de herinneringen komen terug.

Op onverwachte momenten.

Als Helen kinderen hoort roepen bij een ijscokar, ziet ze de uitgemergelde jochies uit het kamp weer voor zich als ze onder luid gekrakeel de grote pannen uitkrabben, op zoek naar een laatste stukje rijst.

Als Helen op een paard door de velden draaft en haar zadel hoort kraken, loopt ze in gedachten weer met haar vriendin, samen hout te dragen, de vriendin die een paar maanden later zal sterven.

Feestjes met veel mensen en veel geroddel vermijdt ze.

Ook de Chinese Indonesiër, die hen stiekem eten verkoopt bij de tralies van het kamp, die gepakt wordt en dagenlang buiten halfdood aan een soort strop hangt voordat hij echt het leven laat, komt soms schrijnend terug in haar herinneringen.

Maar haar ervaringen uitspreken, kan ze niet.

Totdat later in haar leven, één van Helens zussen haar vraagt of ze handgeschreven partituren wil overdragen aan het archief van de Universiteit van Stanford, waar ze op dat moment in de buurt woont.

En het zijn die bewaarde partijen van het stemmenorkest, die Helen gaan helpen om haar verleden onder woorden te brengen.

Want het stopt niet met het overdragen aan het archief.

Ze zorgt er samen met de archivariissen voor dat de muziek ook zal worden uitgevoerd, in aanwezigheid van de overlevenden die er op dat moment nog zijn.

En ze is de drijvende kracht achter een documentaire over het kamp, waarin het koor en de totstandkoming van de muziek, een hoofdrol vervullen

Er volgt een boek, dat wordt verfilmd, en Helen gaat er lezingen over geven.

Die ervaringen, te midden van het pikdonkere verleden, geven haar die kracht.

Zo gaat haar verhaal de wereld over.

En geeft een stem aan het leed van tallozen.

Hoorbaar voor zoveel mogelijk mensen.

Ook voor ons.

Want ter ere van 75 jaar bevrijding van Nederland, op de afgelopen 4 mei, werd het Largo uitgevoerd door een koor van professionals en amateurs, via Zoom.

Midden in Coronatijd, waarin onze vrijheid om te herdenken begrensd was en is, kon het niet in het theater plaatsvinden.

Maar de stemmen klonken.

Als bevrijdend symbool voor onverwoestbare menselijke kracht in onvrije, onmenselijke omstandigheden.

Laten wij ervoor zorgen dat deze stemmen, in welke vorm dan ook, voor altijd blijven klinken.